“A l’Amèrica Llatina el virus és un perill com tants d’altres”

A la regió no hi ha un sistema de salut universal que s’ha de protegir, per això no tenen por que el sistema peti

El descontentament ha creat un terreny fèrtil perquè apareguin fórmules antipolítiques d’‘outsiders’ populistes

Salvador Martí i Puig, professor de ciències polítiques de la Universitat de Girona (UdG), és coautor, juntament amb Manuel Alcántara, de la Universitat de Salamanca, del llibre Política y crisis en América Latina. Reacción e impacto frente a la Covid-19, en què analitza l’impacte de la pandèmia en aquesta regió.

Com està la situació del coronavirus a l’Amèrica Llatina respecte de la resta del món?

Respecte a nosaltres, en una cosa estan millor i en una altra, pitjor. Estan pitjor perquè no tenen la capacitat de lluitar per fer caure la corba d’infeccions. Aquí nosaltres intentem, i no sempre podem, moderar o fer baixar la corba a partir de mesures que l’estat decreta, com confinaments totals o parcials, els ERTO... L’estat té instruments de control de les nostres vides, de l’economia i de la salut i a la vegada també té un sistema de salut, en el cas de l’Estat espanyol, fràgil, però que arriba arreu i que, en principi, és universal i gratuït. Això, a l’Amèrica Llatina no existeix o existeix en menor mesura. No és el mateix l’Uruguai, Costa Rica o Xile que determinats estats del Brasil, l’Amèrica Central, Bolívia, el Paraguai...

Parlar de l’Amèrica Llatina en general és una mica agosarat, oi?

Sí, però tots comparteixen que allà l’estat no té tanta capacitat per decretar ni confinaments ni ERTO perquè, de mitjana, el 45% de la població treballa en el sector informal, no té un contracte laboral i per a ells poder resoldre les necessitats quotidianes vol dir sortir cada dia al carrer.

Hi ha molta gent que fa la seva feina, justament, al carrer.

Sí i l’estat no pot dir “no aneu a treballar” perquè no els pot resoldre res. No té la capacitat de posar mesures ni un servei de salut estès, universal i gratuït per poder atendre tothom. Per tant, allà el virus es pot estendre d’una manera molt més ràpida i sostinguda. Les classes mitjanes i altes, el 30% de la població amb més recursos, té un tipus de vida molt semblant al nostre, però el 70%, no.

En quin aspecte estan millor?

El virus i la lluita contra la Covid és una vulnerabilitat més amb la qual la gent aprèn a conviure. Allà, les notícies del diari sobre la Covid no són a la primera plana, sinó a la cinquena, la sisena, la vuitena... perquè la gent ha incorporat el virus com un altre perill més enllà de la pobresa, la vulnerabilitat, el crim... Dels múltiples problemes que tenen aquest n’és un més.

En l’estudi posaven l’exemple d’una persona que li feia més por que la seva filla sortís de nit que no pas el virus.

Efectivament. Una professora universitària amiga meva m’explicava que li feia molta més por quan la seva filla adolescent sortia de nit a ballar. Hi havia més amenaces que la del virus.

No hi ha tanta psicosi.

I això fa que la salut mental i la vida quotidiana de la gent sigui més tranquil·la i lliure. Aquí, a Europa, hi ha un gran problema de salut mental: fòbies, pors, trastorns alimentaris, depressions, desconnexió. Allà fan de la necessitat virtut. Vas al Carib i continua havent-hi turisme. Probablement, la part dolenta és més gran, però la part bona és que estan millor en temes de salut mental. És un espai amb més resiliència perquè han de lluitar amb tantes vulnerabilitats que aquesta és una més, tot i que es prenen precaucions. L'altra qüestió és que la població és més jove i el percentatge de població que està en llars d'avis és molt menor.

Si l'economia informal augmenta encara més, hi haurà menys recaptació d'impostos i l'estat s'afeblirà més.

L'estat no té un sistema de salut públic estès, universal i gratuït, sobretot en els àmbits de l'atenció primària, perquè l'estat té menys finançament, menys capacitat de recaptació. Com que no tenen aquesta capacitat, tampoc tenen por que els peti el sistema de salut. No hi ha un sistema de salut universal que s'hagi de protegir. Cadascú es paga la seva assegurança. Per tant, els rics van a treballar i si estan malament recorren a l'assegurança i la mútua, i els pobres han d'anar a treballar.

Quins factors fan que el coronavirus s'estengui més en uns llocs que en uns altres?

Una de les hipòtesis del llibre és que la Covid a l'Amèrica Llatina té més o menys incidència en funció de la densitat de població i de moviment. A Mèxic, el Brasil, l'Amèrica Central i el gran Buenos Aires la densitat de població és immensa, són llocs de pas i, per tant, el coronavirus hi té molta incidència. Un altre element és la capacitat infraestructural de l'estat: la capacitat de tenir impostos, polítiques sanitàries i de control de la població. Al final, hi ha les polítiques de conjuntura. Amb aquests tres elements tenim una fotografia de la regió.

Les desigualtats a la regió, que són molt grans, també influeixen en la incidència de la pandèmia segons la classe social.

La desigualtat és fonamental. Als països més desiguals és molt més difícil baixar-ne la incidència. I, dins de la desigualtat, l'eix fonamental és la informalitat. Pensem que els països més pobres són tota l'Amèrica Central, a excepció de Costa Rica; els andins, sobretot Bolívia, i el Paraguai, on la informalitat és molt alta. Després també hi ha les decisions dels estats. No és igual tenir al capdavant del país un cafre o un lladre que tenir algú responsable.

Les perspectives econòmiques tampoc no ajuden a revertir aquesta dinàmica.

L'Amèrica Llatina com a regió sempre està vinculada al mercat internacional. Els seus moments d'auge i de decadència tenen a veure amb quina és la dinàmica del mercat internacional. Ells viuen d'exportar. Llavors, la capacitat de recuperació vindrà donada, no per temes endògens sinó exògens. La Covid està demostrant que hi ha una davallada en la demanda de productes, com el turisme i les matèries primeres. Fa tota la pinta que el proper cicle serà de recessió, un cicle dolent.

Això suposarà més endeutament, més dependència de l'FMI?

Aquest any ja s'ha notat més pobresa. Les polítiques socials focalitzades, que en gran mesura es finançaven a través de les matèries primeres que es venien i, per tant, dels impostos a les exportacions, ja han baixat i la pobresa s'ha notat. Els anys de bonança no es va aprofitar per fer les societats més equitatives, sinó que van ser anys de subvencions. Quan s'acaben les subvencions i la feina, s'incrementa la pobresa. En general, jo crec

que pinta malament. Pot haver-hi alguna excepció d'algun nínxol de productes molt demanats. Potser el gas a Bolívia pot continuar tenint molta demanda o potser la soja, però el mercat xinès i l'internacional en general estan baixant. Part de la mobilització i del descontentament a la regió els últims dos anys està molt vinculada a la subsistència.

Abans de la pandèmia hi havia hagut mobilitzacions en molts països.

Encara hi ha malestar. Algú podria dir que és una oportunitat per reflexionar sobre el rol de l'estat, el de l'economia pública. Portem quinze anys, o vint, o trenta erosionant l'estat i potser això posa un altre cop al centre els grans temes d'estat: poder, territori, salut. Torna a posar a l'agenda qüestions que s'havien oblidat.

Quin impacte polític tindrà la pandèmia?

Temes que havien quedat una mica descartats o en desús tornen a estar al centre del debat. Un d'aquests temes és quin rol ha de tenir l'estat pel que fa a la presència en el territori: que hi hagi un metge, una infermera, un policia, un jutge. Fins fa quatre dies, tothom deia que l'estat sobrava i ara es replanteja, sobretot, per la gestió de la vacuna.

Aquest és un dels grans reptes urgents a l'Amèrica Llatina.

Sí aquí és un embolic, a l'Amèrica Llatina ni t'ho explico. Si al territori no tens metges, infermeres, un centre de salut, un lloc on guardar la vacuna a -70 graus, capacitat econòmica...

Es podran pagar el procés de vacunació?

Els diners arribaran amb crèdits. Hi haurà molts diners i, per tant, els polítics ho hauran de gestionar molt bé. No pot haver-hi corrupció. La gestió, l'honestedat i la capacitat són alguns dels grans temes. Això posa en el centre el fet que necessitem institucions públiques responsables.

A qui premiaran i a qui castigaran els electors?

Tot fa pensar que, com que hi ha crisi, por i cabreig i fake news, els outsiders que representin el descontentament tindran oportunitats.

En les eleccions municipals del Brasil ha anat, justament, al revés.

La gent també pot anar al valor segur, que en el cas del Brasil són els partits de centredreta de tota la vida. Encara s'ha de veure si aquesta crisi és la gran oportunitat dels outsiders o la dels valors segurs. Dependrà de cada país. Aquest valor segur que pot representar un centredreta al Brasil té molt a veure amb el fet que tenen unes elits molt articulades i unes classes mitjanes, sobretot al sud, cosa que és molt difícil de veure a l'Equador i en altres llocs. El descontentament es pot canalitzar amb fórmules antipolítiques d'outsiders populistes. No sé si guanyaran, però hi ha un terreny fèrtil perquè apareguin.

En l'estudi comenteu el cas del president de Xile, Sebastián Piñera, que va aparèixer envoltat de militars, amb les connotacions pinochetistes que això té.

A molts països, el primer mes de la pandèmia va haver-hi discursos nacionalistes, contra un enemic, molta bandera, en alguns casos, militars i una gran projecció del cap d'estat o del cap de l'executiu. Tothom ho va provar. Espanya va dir: ara toca bandera, ara toca militars, però quan es va veure que no seria un tema d'un mes i

no seria una guerra curta ni fàcil de guanyar, cada cop tenia menys sentit posar-hi militars. Tothom va fer les mateixes polítiques, tot i que la realitat dels països és molt diferent. Es van copiar les polítiques, tot i que és obvi que el que passa a Costa Rica no és el mateix que passarà al Salvador, però això t'agafa contra rellotge i no vols ser el que dona la nota.

Hi ha hagut diversos canvis de política.

Van fer polítiques que, en certa mesura, eren bastant absurdes i les van anar modulant. L'Estat espanyol va fer el mateix. Amb els militars algú els hauria d'haver dit que no ho fessin, perquè la tradició espanyola amb militars és nefasta, però com que ho feien a França i a Itàlia, ho van fer. En les primeres polítiques ningú es volia moure de la foto i al cap d'un mes es van modular.

La difusió de notícies falses ha estat un fenomen especialment accentuat a l'Amèrica Llatina?

Ha estat molt accentuada, la desinformació i té molt a veure amb la debilitat del sistema de mitjans de comunicació. Mentre ha passat això, evidentment ha circulat molta informació falsa, com arreu. N'hi ha hagut molta, sobretot en el primer període d'incertesa, però, a diferència del que podríem pensar, crisis com aquesta donen credibilitat al final als mitjans professionalitzats. Han corregut moltes notícies falses i molta desinformació, però la gent, davant d'aquesta incertesa, continua mirant la tele i escoltant què diu el ministre i què diu el president. Quan van mal dades, la major part de la gent continua donant pes, credibilitat i poder als mitjans tradicionals. Tothom està molt pendent de les xarxes, però quan passa una cosa grossa tothom es posa a mirar la tele.

Publicat a:
-El Punt Avui. Girona 20-01-2021, Pàgina 18
-El Punt Avui. Nacional 20-01-2021, Pàgina 18

Font del document:
http://www.elpuntavui.cat/societat/article/5-societat/1910582-a-l-america-llatina-el-virus-es-un-perill-com-tants-d-altres.html